

شـوازی دەر بـینی قـبوو کـردنی شکست له دیموکراسیدا

نووسینی: پـ کـرکـران*

وهرگـانی: ته حسین تهها بههائەدین

ئەو وتارانەیی لە کـتایی رکا بەری و مملانی سەختەکانی هەبـژاردنەو
پـشکەش دەکـرن، رـکـکی لەو زیاتریان هەیه که زنجیره
دابونەریتـکی ناوبەتـا و کلـر بن. ئەم وتارانە گەواهیەکن لەسەر
هەقانییەتی ئەنجامەکان، پتەوکەری یەکـتی نەتەوہیی و رـخـشکەری
رگای ئاشتیانە و کاریگەری گواستنەوی دەسەلات.

لە چواری نـفەمبەری ساـی ۲۰۰۸، لە کاتـکدا که ژماردنی دەنگەکان
کـتایی نەهاتبوو، هەر دوو کاندیدای یەکەمی سەرکـکـماریی ئەمریکا
لە کـتاییهـنان بە رووداوی فەرمیی سیاسیدا رـیـخـیان گـا.
یەکەم وتار هی جـن مەک کەین، کاندیدای دـا و بوو. ئەو وتەییە پاش
هەبـژاردن پـشکەشی کرد، پەـویکردن بوو لە رـسای دـرینی
زما نپاراوی:

هەقـانم، گەشتـکی دوورودرـژمان گەیانە کـتایی. خەـکی ئەمریکا
قسەیی خـیان کرد و، داوای خـیان بەـوونی بەیان کرد. کەمـک بەر لە
ئـستا، ئەو شانازییەم پـ بەا که پەییوہندی بە سیناتـر باراک
ئـباماوہ بکەم و پـرـزبایی لـ بکەم... بە هەبـژاردنی بە
سەرکـکـماریی ئاییندەیی و ماتـک که هەردوو کمان عاشقانە خـشمان
دەو. لەم رکا بەرییە دوورودرـژ و دژوارانەدا، سەرکەوتوویی،
توانایی و، تـکـشان و کـنەدانی ئەو جـگای رـزە بـ من. ئەو بەم
کارەیی توانی ببـتە ئیلھامبەخش و مایەیی ئـمـدی ملیـنان کەس لە
خەـکی ئەمریکا که سەرۆختـک بە هەـ وایان دەزانی پشک یا
نفووزـکی کەمیان لە هەبـژاردنی سەرکـکـماریی لە ئەمریکادا هەیه و
من لە ناخی دـمەوہ ئەم شتە ستایش دەکەم و بە گەیشتن بەو ئەنجامە
دەستخـشی لـ دەکەم.

باراک ئـباما لە وتەیی دواي سەرکەوتنی خـیدا، وەـامی ئەوی دایەوہ
و جەختی لەسەر ئەو خـا کە کردەوہ که " ئەمە هەرگیز کـمەـک کەس یا
کـمەـ و یلایەتـکی سوور (ئەو ویلایەتانی بە شـوہیەکی سەرەکی
کـماریخوازن) و ویلایەتی شین (ویلایەتەکانی بە شـوہیەکی سەرەکی

دیموکرات) نه بووین، ئه مه ویلايه ته یه کگرتووه کانی ئه مریکایین و هه میسه ش وا دهه نینه وه " و ته کانی دواتری سه ر کک ماری هه بیژردراو، نیشانه ی قه در و پ زانینی بوو ده رهق به رکابه ره که ی له هه بیژاردندا:

ئه مشهو، که مک پش ئستا، په یامی پ لوتف و خ شه ویستیم له لایه ن سینا ت (ج ن مه کک یه وه پ گه یشت. سینا ت ر مه کک یه مملان یه کی هه بیژاردنی دژوار و دوورودر ئی ت په اندووه، و له پ ناو و با ت کدا که عاشقیه تی، خه با ت کی ته نانه ت سه ختتر و دوورودر ئت ریشی کردووه، ئه و، گیانفیدایی وای ب ئه مریکا کردووه که ز ر ک له ئه مه ته نانه ت ناتوانین ته سه وای بکه یین، ئه مه ب بارود خی باشی ئه م ای و با ت قه رزاری خزمه ته کانی ئه م سه رکرده له خ بردووه یین.

له هه موو ئه و و با تانه دا که خاوه نی دیموکراسیه کی ساخلم و ته ندروستن، شاهیدی گ انه وه ی جیا جیا یین له و به سه رها ته. س گ ل ن ر یا ب نیک با سارک زی هیوای ئه وه ی خواست " له ج به ج کردنی ئه رکه که یدا له خزمه تکردن به گشت خه کی فه ه نسا باشتیرین سه رکه تن وه ده ست به ن ت. " تار ئاز، سه ر کوه زیرانی شکستخواردووی ژا پ ن، رای گه یاند، " من له و با وایه دام که ئه مه ب یار و داوه ریی گه له و پ ویسته به زه وه مامه ی له گه دا بکه یین. " له ک تای ی چالاکیه سیاسییه کانداه سه رانسه ری جیهان، که مه ه ئا و گ ک کی ر زدارانه ی هاوش وه ئه نجام ده در ت. هه ند که س ئه م ده رب ی نانه ته نیا به ج ر ک له ره چا وکردنی دابونه ریت ده زانن: نا استه قینه، ب ه و، له باشتیرین حا ه تدا، به قاره مانبازی له م ده که وتوو ی داده ن ن. ل هه ر ئه م ده رب ی نانه، ر ک کی هه ستیار ده گ ن:

له وتاره کانی دوا ی هه بیژاردندا، ئه و رکابه ره ی که له گ ه پان چووه ته ده ره وه، جهخت له سه ر هه قانیه ت (راسته تی) ی هه بیژاردن ده کاته وه. وه یامی که سی سه رکه وتوو ئه وه نیشان ده دات که به چاوی به شی به هاگران و پ با یه خی سیاسه تی نه ته وه یی، سه رنج له لایه نگرانی هه موو کاندیداکان ده در. به م پ یه، هه ر هه بیژاردن ک، به چاوپیشین له توندی و گه رموگو یی مملان کان، به جهختکردنه وه له سه ر یه ک تی نه ته وه یی ک تای ی د ت.

ر وره سمی فه رمی ب گواسته نه وه ی ده سه با ت

به وپه ی سه رسو مانه وه ده ب بگوتر که کاندیدای د ا و، خاوه نی ده رفه ت کی زیاتره ب پ شکه شکردنی وتار له شه وی پ ووداوی ئه نجامی

هه بژاردنه كاندا كه له پر سهی ديموكراسيدا گرنگييه كی ز ری هه يه . كه سی براوه ، به ناچار ، ده ب ب به نه كانی هه بژاردن بگه ته وه . ئو به سوپاسگوزاری دهره ق به لوتف و خ شه ویستی ركا بهر ، وه ك جوام ر ك دهرده كه و ت ، له كات كدا كه ئم گوره كرده ی ركا بهر ، ده سكه وته كانی خ یشی به گرنگتر ده نو ن .

ش وازی دهر ب ینی قبوو كرده ی شكست ، ئه رك كی گرنگتریشی له ر و ره سمی فره می گو استنه وه ی ده سه ات له و اتی ديموكراتدا هه يه . وته ی ده ستاوده سته كرده ی دوا ی هه بژاردن ، كه له لایه ن كه سایه تیه كی به ه ن و پته و و له ئان و ساتی فشاری توندی س زاوی (عاتیفی) دا پ شكه ش ده كرت ، هه موه رجی پ و یستی فره نگی ب سه قامگیری ك مه ا یه تی و د س اتی است قین ی سیاسی سیاسی بهر جه سته ده كات . به ش وه یه كی ته شریفاتی ك تای ی به و قه یرانه سیمبولیه (هه بژاردن) ده ه ن كه و اتانی ديموكرات به رده وام و به ئامانجی دیاریكراو ئه زموونی ده كهن و ، به م پ یه فره مان ه وایی گهل و سیسته می پشتنه ستوور به دستوور به ه ن ده كات .

ب كه سی شكسته خواردوو ، ئم وته و قسه زانیه (وتار ب ژییه) ده ب ته ه ی ئه وه ی كه شكستی هه بژاردن بب به گ انه وه (ریوا یه ت) ی سه ركه وتن : لایه نی شكسته خواردوو ، به نه كانی ئایینده ی خ ی ب سه ركه وتن له ئایینده دا تازه ده كات وه . زمان ی مملان ، ب ستر او یی حزبی و ، بنه ما ل كدژ كان (متضاد) ، ده گ ن ن ب سیمبوله كانی فه زیله تی ك ن ، جوام یری و ، ر حیه ی وه رزشكاری - واته له و جاره ی كه كاری سه ره كی ، برده نه پ یشی یارییه و ره چاوكرده ی ر سا و یاسا كانی یاری ، برده نه وه یا د نندن زیاتر گرنگیان هه يه .

هه ند كه س ، هه بژاردنی سه ر ك ك ماری له ئه مریكادا به چالاکیه ر ك خراو ییه كان ده یچو ن كه له ن وان دوو ركا بهری دوژمندا ئه نجام ده در . ئم چالاکیان هه چهنی جه نگی ، پ جه نجا و ده نگه ده نگی و به ج ش و خر شن . میدیا كان هزیان له وه یه به پشتبه ستن به دوو به ره كی و شه و ، راگه یانندی ناوی براوه كان و د اوه كان له راپرسییه كانی هه فتانه دا ، ئاگری ئم بابه ته خ ش بكن . كاندیدان كان توانایی ، كه سایه تی و به هره ی سه ر كرده یه تی ركا بهره كانیان ده به نه ژ ر پرسیاره وه . له باره ی رابردووی ئه و كاندیدایانه ی له سه ر كارن ، به وردی ل ك پ نه وه ده كر . له نیشانه كانی لاوازیی كاندیدان ده ك ر ته وه . ئه و كاندیدایانه ی كه كار ده كهن ده چنه ن و "باری هه بژاردن" وه و هه و كی ز ر له م ج ره چالاکیان هه دا ده دن .

رځکخواوه پښکه و توه کانی تایبته به هه بژاردنی سهر کک ماری ت ده کښن ده نگه ران به سهر چه ند به شکی بچو و کتر دا دابه ش بکن و دواتر ز رینهی ده نگی هم گروویانهی ده نگه ر تکه به یه کتر ده کن. هم میت ده، تاکه کانی گهل به گو ره ی حزب، ویلایهت، ناوچه و، هتد لک جیا ده کاته وه. راده گه یه نر که هه ر خولکی هه بژاردن، دووبه ره کیه نه ترین، سهر سه خترین و نه ر نیترین (سلبی) مملاند بووه. ز ر لک له خاوه ن ایان به م نه جامه گه یشتوون که و مات زیاتر له جاران ب دوو جه مسهر دابه ش ده بت.

بنه ما په سه ند کراوه کانی دیمو کراسی ده که ونه ژر فشاری راسته قینه وه. ئینتیماکان، گلایه کان و، پشداوه رییه ک نه کان، سهر له نو دهرده که ون. جش و خرش و گو وتین، به ره و توندی هه ده کشن. و دواچار، هه موو کاندیدا کان، یه ک کیان نه ب و، نزیکه ی نیوهی ده نگه ران د سارد و د شکاو ده بن، ئم ده کانیان به بادا ده چن و، گومانه کانیان ده بت.

کات هه موو شتک به باشی ده چته په ش هم شته روو ده دات.

شوازی دهر ب یین له وتاره کانی دواي هه بژاردندا، به مانای سار ژکردنی زامه کان و چاره سهر کردنی نه و زیانانه یه که هه ر دوو حزه که به ریان که و توه. نه وه ته نیا کاندیدای شکستخوار دووه که ده توان شکستی خی پشت است بکاته وه و، سهر که وتنی که سی براوه رابگه یه نت، خه لک ب یه ک تیی نه ته وه یی بانگه شت بکات و، داوا بکات که پشتگیری له و کاندیدایه بکن، که ب چه ندین مانگ مملاندی له گه دا کردووه. هم هه نگاه به مانای بازدان به سهر هیواکان و به رزه فیه که سییه کاندای، به بانگه شت ب یه ک تیی نه ته وه یی، گر دراوی سهر له نو ب حزب و، د نیابوون له ئایینده یه کی ر شنتر ب سهر که وتنه کانی دواتر پاساو ده کرت.

هه ر به و شوه یه بوو که له سا ی ۲۰۰۴ د، ج کبری له باره ی "مه ترسیی دووبه ره کی له واتی ئمه دا و پویستی - نه و په ی پویستی - به یه ک تیی، ب د زینه وه ی وهرز کی هاوبه ش و خ بوونه وه له ده وری یه کتر" قسه ی له گه لایه نگره وه فاداره کاندایا کرد. ناواته خوازم هم ره وتی ک تاییه نان به ناک کییه کان ده ست پ بکرت... ئمه ئستا که ده ب له به رخاتری و اتمان هاوکاری یه کتری بکن. له ر ژانی ئایینده دا گه ره که به دواي ئارمانج کی هاوبه شدا بگه یین. و ده ب به پ په شیمانی یا تمه تبار کردنی یه کتری، به ب توو هیی یا د نجان، هه و له کانمان یه ک بخرین.

چوار سا ڊواي ٿوه، جن مهڪڪن ڀين هر ٽم با به ته ل ه قسه ڪانيدا
 و بيه ٿا ڀاڻا ڀاڻا: سيناتر ٿا ڀاڻا و من له ڪا مه ه شت ڪدا ڀاڻا چووني
 جيا وازمان هه بووه و له باره يه وه قسه مان ڪردووه و، ٿو سر ڪهوت...
 شلگيران ڊاوا له هه موو ٿو ٿه مريڪا پيانهي ڪه پشتگيري بيان
 ڪردووم، ده ڪم ڪه نه ڪ هر له گه ڀاڻا من پير ڀاڻا پي له و بڪهن، به ڪو
 ٿيراده، جدييهت و، هه و ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا ڀاڻا
 هاوڪاري و ٿا شته وائي، له پناو ڀاڻا ڀوون به سر ناڪا ڪيه ڪاندا و
 يارمه تيدان به پشڪهوتن و ڀاڻا شگوزه راني و ڀاڻا، به رگر ڪردن له
 ٿا سائشي نه ته وه يي له جيهان ڪي پنه ترسيدها و، به ڀاڻا شتني و ڀاڻا ڪي
 به ڀاڻا ڀاڻا و با شتر له وه يي پنه مان گه يشتووه، ڀاڻا مندا ڀاڻا و نه وه ڪانمان
 و بيخه نه به ردهستي سر ڪڪا ماري ٿا پيندهي و ڀاڻا، ناڪا ڪيه ڪانمان
 هه چيه ڪ ڀاڻا، ٿا مه هه موومان ٿه مريڪا پين."

گواستن وه ڀاڻا واش و ڪوپا ڪي ده سه ڀاڻا: به رهنگاري به ڪي جيهان ي

نهرتي قبوو ڪردني شڪست و داوا ڀاڻا به ڪا تي و هاوڪاري، له ويلايه ته
 به ڪرتووه ڪاندا به نهرتي ڊريني هه ڀاڻا ڀاڻا رڪا به رانهي ٿو،
 به باشي جڳي ڀاڻا ڀاڻا گرتووه و جڳي گير بووه. لڳ نهرتي ڪي ٿاوا، به پلهي
 توندتر يا لاوا تره وه، له و ڀاڻا تاني ديهي ديموڪرا تيشدا هه يه.
 تايه تمه ندي به ڪاندي، له هه ڀاڻا ڀاڻا پهر له ماني سا ڀاڻا ۲۰۰۵
 بريتا نياشدا ڀاڻا ده رخت. بي بي سي راي گه ياند ڪه مايڪا هاورد،
 سر ڪردهي حزبي پار ڀاڻا زڪار (موحافزڪار)، به گوتني ٿم ده سته واژه
 لڳا ڀاڻا وانه، شڪستي ڀاڻا قبوو ڪرد: گوايه به ڀاڻا ڀاڻا، بووه ته
 براوهي سا ڀاڻا مين خولي سر ڀاڻا ڪوه زيري ڀاڻا حزبي ڪر ڪار و، من ڀاڻا ٿم
 سر ڪهوتنه پير ڀاڻا پي له ڀاڻا ده ڪم. ڪا تي ٿوه ها تووه ٿو به ڀاڻا ڀاڻا
 ڀاڻا سر، ڪه ڀاڻا گهل و و ڀاڻا ز ڀاڻا ر گرنگن... ڪا تي ٿو ڪارهي ڪرد،
 پشتگيري من به ده ست ده ڀاڻا ڀاڻا.

چه مڪه ڪاني ديموڪراسي له و ته ي سا ڳاڻا لن ر ڀاڻا يا-ڊا، ڊواي هه ڀاڻا ڀاڻا
 سر ڀاڻا ڪڪا ماري سا ڀاڻا ۲۰۰۷ ي فه ه نسا، روونترن: "هاو ڀاڻا پان،
 هاو و ڀاڻا تيان... ٿه نجامي ده ننگي گشتي را گه يه نراوه و، هيوام وايه
 سر ڀاڻا ڪڪا ماري تازهي و ڀاڻا به سر ڪهوتووي ڪا تايي به ٿه رڪي ڀاڻا
 به ڀاڻا ڀاڻا و، له ناخي ڊمه وه سو پاسي ڀاڻا م ٿا راسته ي ۱۷ ملي ڀاڻا ڪه س
 ده ڪم... من ٿه و په ڀاڻا هه و ڀاڻا ڀاڻا مم خسته گه ڀاڻا و، له سر ٿم هه و ڀاڻا
 به رده وام ده بم... ده مه و سو پاسي هه موو ٿو ڀاڻا ڪه بڪم، ڪه به ڀاڻا تيان
 ڪرد، وهرن با ڪه دري وزه (تاهت) و شادي بزاني... هه ڀاڻا ڀاڻا،
 ديموڪراسي زيندوو ڪرد ته وه... هر شت ڪمان به يه ڪه وه ده ست
 پ ڪردووه، پ ڪه وه به ره و پ شتي ده به يين."

وتاری دواي هـ بـژاردن له ئەمريکاي باشوور، ئەفريقا، ئاسيا، ئەوروپا و ئـسترالياشدا پـشکەش دەکرـ، بەـام بە دەگمەن دابودـستووری فەرمی لەخـ دەگرـ و ئەوەندەي هـ بـژاردنی سەرکـکـ ماری له ئەمريکادا خاوەن ستاندری میدیایي نین. ئەم بابەتە نەمازە لەو وـاتانەدا راستە کە یا خاوەن حزبی جیاچیان و یا سیستەمی پەرلەمانیان بە شـووەیە کە بە پـکـهـنـانی زـرینە لە دەوـلەتدا، پـویستی بە ئیئتلاف(هاوپه یمانی)ی چەند حزبـکە.

ناتوانین گواستنەوێ ئارام و رـکـوپـکی دەسـات له حزبـکەو هـ بـ حزبـکی تر بە شتـکی مسـگەر دابنـین. ئەم کارە پـویستی بە پـوهری یاسایی و متمانەي قووـ لەسەر بنەمای ئەزموونی پراکتیکی هەیه کە گوزارشت لە دادوهرانەبوونی هـ بـژاردن بکات. لە دیموکراسیە تازە سەرھـ دراوھکاندا یا ئەوانەي له گەشەکردندان، بەتایبەت ئەوانەي کە بە دەست دووبەرەکیە فەرھەنگیەکانەو هـ گیریان خواردوو، نەبوونی ئەزموون لە پـسەي هـ بـژاردندا یا متمانە پـنەبوونی، بە بەرەنگاری(تەحەدا)یەکی راستەقینە دـتە هەژمار.

ئەو رژـمانەي کە دواي کـدەتـا، کـدەتـای ئاشتیانە یا جگە لەو، سەقامگیر دەبن، لە باـدەستبوون لە هـ بـژاردندا بەدواي هەقانیەتي دیموکراتیکی خـیاندا دەگـنـن تەنانت ئەگەر بە زەبری چەک سەرکەتیان وەدەست هـنابـت. لە حاـتەي وەھادا، رـبەرانی حزبەکان لەجیاتي ملدان بەرامبەر شکستی خـیان، تانە لە ئەنجامی هـ بـژاردن دەدەن و لافی ساختەکاری لە ژماردنی دەنگەگان، سانسوور و، ترساندن و توندوتیژی لـ دەدەن. ئەوان رەنگبـ داوا لە لایەنگرانیان بکەن کە خـیان راگرن و مەملانـ بکەن و خـیان بەکوشت بدەن. بـ وـاتـکـ بە نییازە دامەزراوێ دیموکراتیک بنیات بنـت و جـگیریان بکات، ئەو بەرەنگاریەي کە رـبەرە رکابەرەکان بەرەوـووی دەبنەو، قبووـکردنی شکستە وەك پـردـکی سەر ووتر لە دەسـاتـخوازییە تاکەکەسي و بەرژەو ندیە حزبییەکان.

رـی نەریتی وتارەکانی دواي هـ بـژاردن، لەو زیاترە کە بەس هـکاری چارەسەر بـت. ئاـوگـی فەرمیی رـزگرتنەکان، رەنگە بە چەند نیشانەيەکی بەجـماو لە سەردەمـکی مـند و کەمتر بەرژەو نـخوازانە لـکـ بدرـتەو، بەـام راستییە کە ئەوانەي تیایدا بەشدارن، سەرلەنوـ نمایشـکی سیاسی کلاسیکی دەبەنە سەر شانـ. دواي مەملانـیەکی سەخت و دژوار، ئەم جـرە وتارانە دەربـ و بەیانکەری چەمکی زـر ئەبستراکت(رووت)ن: " چـنیەتي کاری دیموکراسی " و " دەنگی خەـک ". ئەو کەسانەي بەتوندی نەیارێ یەکتري بوونە، دەچنە

رڼزى هاووڼا تيانى ديكهوه، سرله نوڼه يهك ده گړنه وه و به نيسبه ت به هاكانه وه ديسان دهرهسته دهنه وه، به شڼه يهك كه ده چته سرووى ركا به ريبه كانى پښوو.

رڼو هسمى په يوه ست به ته سلیمبوون به رامبر شكست و راگه ياندى سرکه وتن، كه به شڼه يهكى گشتگير له لايه ن ميديا كانه وه په خش ده كرت، خاوڼكه ره وهى قڼاغى كڼتايى هه بڅاردنه. به ژماردى ده ننگه كان له لايه ن به رپرسانى په يوه نديداره وه، په يامنډران نه نجامه كان له سر ئينترنېت شى ده كه نه وه و، له باره يه وه لڼكڼڼينه وه ده كهن و لڼكى ده ده نه وه: دڼاوى مسڼگر كهى وتهى دواى هه بڅاردنى خڼى پڼشكه ش ده كات؟ ئايا نه گه رى نه وه هه يه كانديداى دڼاوى ئاهه ننگه كانى شهوى سرکه وتن بڼ كهسى براوه به رڼگه پڼدراو نه زانڼت؟ و ئايا كانديداى دڼاوى او تووشى تاڼى و تووڼه يى ده بڼت و يا له ساتى نائڼمڼديدا " به لوتف و خڼشه ويستى" دهرده كه وڼت؟ ئم رڼو هسمى شكست، به ماناى گواستنه وهى سيمبوليكى ده سهڼا ته. ئم وتاران، به درڼژايى كات و له چوارچڼوهى نه و ميديا يانه دا كه خاوه ن هڼزڼكى رووه وزيادبوون، گڼڼاون بڼ هه نگاوه ديموكراتيكه چڼگيركراوه كان كه هرچى زياتر ئڼمه شاره زاي چڼنيه تى چه سپاندى فرمانڼه واى نه ته وه يى و چڼگيركردنى سيمبوليكى ئڼو ده كهن.

تڼبينى:

* پڼڼ كڼركڼران، (Paul Corcoran) توڼژه رى سياسى و ئمريكايى و مامڼستاي ياريدده ره له زانكڼى ئادلاید له ئوستراليا. نه و به شڼه يهكى تايبه ت گړنگى به و با به تانه ده دات كه له باره ي په يوه ندييه سياسيه كان، له وانه ستراتيژيه كانى پشتبه ستوو به ته كنيكى دهر بڼين و پڼكه هته ي كڼمهڼا يه تى ميديا كان، فه لسه فهى سياسى و، سياسه ت و هونه رن.

سڼرچا وڼ:

<https://armaghanmille.wordpress.com>